

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**KONTROLLIN UUDET MUODOT JA NIIDEN ILMENEMINEN TUR-
VALLISUUSHALLINOSSA**

Sotatieteiden kandidaatin tutkielma

Kadetti

Markus Paljakka

Merikadettikurssi 76

Merivartiolinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Merikadettikurssi 76	Linja Merivartiolinja
Tekijä Kadetti Markus Paljakka	
Tutkielman nimi KONTROLLIN UUDET MUODOT JA NIIDEN ILMENEMINEN TURVALLISUUSHALLINNOSSA	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 29 Liitesivuja 5

TIIVISTELMÄ

Kontrolli ja valvonta ovat käsitteitä, joihin törmää usein ja ne herättävät tiettyjä mielikuvia. Tarkkaa määrittelyä näille sanoille on kuitenkin vaikea löytää, sillä niitä käytetään useissa erilaisissa yhteyksissä. Tässä tutkielmassa selvitetään, mitä näillä sanoilla tarkoitetaan turvallisuuden, yhteiskunnan ja yksittäisen kansalaisen kannalta. Toisena tutkielman kantavana teemana on kontrollin ja valvonnan uusien menetelmien ilmeneminen kansalaisen ja viranomaisen näkökulmasta. Tutkielman on tarkoitus paneutua vallan, turvallisuuden, kontrollin ja valvonnan monipuoliseen kenttään.

Teknologian kehitys on tuonut mukaan uusia kontrollin ja valvonnan muotoja, joita yhteiskunta kohdistaa kansalaisiinsa. Valtion viranomaisilla on suuri vastuu siitä, miten näitä menetelmiä käytetään siten, että siitä on mahdollisimman vähän haittaa yksilölle ja hänen oikeuksilleen.

Tutkielma on kvalitatiivinen käsitetutkimus, joka perustuu käsiteanalyysiin. Kirjallisista lähteistä on muodostettu kokonaisnäkemys, jonka avulla käsitteet kontrolli ja valvonta on liitetty turvallisuuteen. Kontrollin uusien muotojen vaikutuksia on selvitetty alan tutkimuksista ja ajankohtaisista lehtiartikkeleista sekä asiantuntijoiden lausuntojen perusteella.

Kontrolli on voiman ja vallan käyttöä, Se on valvontaa ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista. Eri kontrolli menetelmillä varmistutaan, siitä että kansalaiset elävät yhteiskunnan asettamien sääntöjen ja asetusten mukaan. Kontrolli on valtaa joka valtiolla on kansalaisiin se voi olla huomaamaton tai tukahduttavaa pakkovaltaa.

<p>Valvonta on tarkkailua, valtaa, tiedonkeruuta ja sen järjestelmällistä rekisteröintiä. Valvon- nalla pyritään aina tiettyihin päämääriin, jotka jokainen valvoja määrittää erikseen. Poliisivi- ranomaisille valvonta tuo kyvyn ennaltaehkäistä, valvoa ja rangaista laittomasta toiminnasta. Kauppiaalle se on mahdollisuus tutustua asiakkaaseensa ja hänen mieltymyksiinsä. Kauppi- aan kannalta valvonta on taloudellisesti hyödyllistä. Yksityiselle kansalaiselle valvonta voi olla oman lapsen turvallisuuden lisäämistä seuraamalla lapsen liikkeitä tai se voi olla kansa- laisen halua suojella omaisuuttaan ja perhettään.</p>
<p>AVAINSANAT</p> <p>Kontrolli, valvonta, turvallisuus, valta</p>

KONTROLLIN UUDET MUODOT JA NIIDEN ILEMENEMINEN	
TURVALLISUUSHALLINNOSSA.....	1
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman tausta ja tarkoitus	2
1.2 Tutkielman rajaaminen ja keskeiset käsitteet.....	4
2 KONTROLLI ILMIÖNÄ.....	8
2.1 Mitä on kontrolli.....	8
2.2 Valtakäsityksiä	9
2.3 Pakkovalta	10
2.4 Laillisen kontrollin viitekehys valvonnan näkökulmasta.....	11
2.5 Yhteenveto.....	12
3 VALVONTA ILMIÖNÄ	12
3.1 Mitä on valvonta.....	13
3.2 Valvontayhteiskunta kontrolloii	14
3.3 Arkipäivän valvonta	15
3.4 Viranomaiset valvojina.....	16
3.4.1 Tekninen tarkkailu ja valvonta.....	16
3.4.2 Teknisen tarkkailun edellytykset.....	17
3.5 Yhteenveto.....	18
4. VALVONNAN JA KONTROLLIN UUSIEN MUOTOJEN UHAT JA	
MAHDOLLISUUDET	19
4.1 Valvonnan uhat kansalaisen näkökulmasta.....	20
4.2 Kansalainen työntekijänä	23
4.3 Omaan valvontaan vaikuttaminen	23
4.4 Mahdollisuudet viranomaisille	23
4.5 Uhat viranomaisille	25
4.6 Yhteenveto.....	26
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	27
VIITTEET	30
LÄHTEET	32
LIITTEET.....	33

KONTROLLIN UUDET MUODOT JA NIIDEN ILEMENEMINEN TURVALLISUUSHALLINNOSSA

1 JOHDANTO

Kansalaiset ovat olleet aina huolissaan siitä, kuinka heidän toimiaan ja tekemisiään kontrolloidaan ja valvotaan, kuka tätä toimintaa toteuttaa ja onko siihen oikeutus. Kontrolli ja valvonta ovat käsitteitä, joihin törmää usein ja ne herättävät tiettyjä mielikuvia. Tarkkaa määrittelyä näille sanoille on kuitenkin vaikea löytää, sillä niitä käytetään useissa erilaisissa yhteyksissä. Tässä tutkielmassa selvitetään, mitä näillä sanoilla tarkoitetaan turvallisuuden, yhteiskunnan ja yksittäisen kansalaisen kannalta. Toisena tutkielman kantavana teemana on kontrollin ja valvonnan uusien menetelmien ilmeneminen kansalaisen ja viranomaisen näkökulmasta. Tutkielman on tarkoitus paneutua vallan, turvallisuuden, kontrollin ja valvonnan monipuoliseen kenttään.

Tekniikan kehittyessä valvontamenetelmätkin ovat kehittyneet. Nykyisin on miltei mahdoton kävellä keskikokoisen kaupungin läpi niin, ettei joutuisi jonkin valvontamenetelmän kohteeksi. Valvovilla viranomaisilla on lainsäädännöllinen oikeus ja velvollisuus suorittaa annettua tehtävää. Tekniikan kehityksen myötä ongelmaksi nousee se, että valvontaan käytetyt menetelmät kehittyvät nopeammin kuin lainsäädäntö. Tekniikan halpenemisen ja tehostumisen ansiosta kansalaisten tekninen seuranta ja valvonta ovat nousseet keskeiseksi osaksi viranomaisten toimintaa.

Suomessa poliisin valtaoikeuksia on viimeisen vajaan kahdenkymmenen vuodenaikana lisätty asteittain. Järjestäytynyt rikollisuus, kansainvälinen terrorismi ja monet muut sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esiin tulleet uudet uhat ovat näiden uusien valtaoikeuksien taustalla vaikuttavia tekijöitä. Tarkkaa ja selkeää kokonaisuutta poliisin ja muiden viranomaisten valtaoikeuksista on vaikea muodostaa, sillä ne on hajotettu useisiin eri lainkohtiin.

Tutkielman aihe on ajankohtainen, sillä viime aikojen tapahtumat ovat mahdollistaneet viranomaisten toimivaltuuksien lisäämistä. On alettu keskustella poliisin pääsystä esimerkiksi terveydenhuollon rekistereihin. Kaikkea tätä perustellaan kansalaisten turvallisuudella, jonka varmistaminen tapahtuu osittain yksityisyyden kustannuksella. Riskinä on liian suurien toimivaltuuksien antaminen meitä kontrolloiville viranomaisille. Olemme vaarassa menettää yksityisyytemme.

Tutkimusongelmiksi nousevat seuraavat kysymykset.

- 1. Mitä tarkoitetaan käsitteillä kontrolli ja valvonta**
- 2. Mitä uhkia kontrollin ja valvonnan uudet muodot aiheuttavat kansalaiselle ja mitä mahdollisuuksia ne tuovat viranomaisille.**

Tutkimusongelmia tarkastellaan turvallisuuden näkökulmasta. Turvallisuuden käsitettä lähestytään inhimillisen turvallisuuden ja lainsäädännön kautta.

Tekniikan kehittyminen tuo mukaan uusia haasteita, uhkia ja mahdollisuuksia. Parhaimmillaan kehittynyt valvonta voi tehdä yhteiskunnastamme turvallisemman paikan meille kaikille, mutta pahimmillaan voimme antaa meitä valvoville viranomaisille liian suuret valtuudet puuttua omaan yksityisyyteemme, jolloin meitä valvottaisiin kaikkialla ja kaiken aikaa.

Tutkielma on kvalitatiivinen käsitetutkimus, joka perustuu käsiteanalyysiin. Kirjallisista lähteistä on muodostettu kokonaisnäkemys, jonka avulla käsitteet kontrolli ja valvonta on liitetty turvallisuuteen. Kontrollin uusien muotojen vaikutuksia on selvitetty alan tutkimuksista ja ajankohtaisista lehtiartikkeleista sekä asiantuntijoiden lausuntojen perusteella.

1.1 Tutkielman tausta ja tarkoitus

Teknologian kehitys on tuonut mukaan uusia kontrollin ja valvonnan muotoja, joita yhteiskunta kohdistaa kansalaisiinsa. Valtion viranomaisilla on suuri vastuu siitä, miten näitä menetelmiä käytetään siten, että siitä on mahdollisimman vähän haittaa yksilölle ja hänen oikeuksilleen. Tutkimus tehdään Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitokselle rajavartiolaitoksen esittämästä aiheesta.

Tarkoituksena on selvittää, mitä haasteita ja mahdollisuuksia nämä uudet menetelmät³ tuovat viranomaisille ja mitä uhkia niistä muodostuu kansalaiselle. Suomessa viranomaiset ovat perinteisesti nauttineet kansalaisten luottamusta ja siksi onkin tärkeää, että viranomaiset ovat tietoisia toimivaltuuksiensa rajoista.

Tämän tutkimuksen tekee tarpeelliseksi se, että uudet toimivaltuudet ja kehittyneet valvontamenetelmät ovat myös rajavartiolaitoksen virkamiesten käytettävissä. Poliisi, rajavartiolaitos sekä puolustusvoimat ovat aina nauttineet Suomen kansalaisten luottamusta. Mikäli rajavartiolaitos käyttää väärin saamiaan uusia valtaoikeuksia voi tämä luottamus kadota. Onkin todella tärkeää, että rajavartiolaitoksen palveluksessa olevat virkamiehet ovat tietoisia niistä oikeuksista, joita heillä on käytössään virkatehtäviä suorittaessaan. Samalla heidän on oltava tietoisia myös kansalaisten perusoikeuksista, että he eivät virka tehtäviään suorittaessaan näitä rikkoisi. Suomi on teknisesti kehittyneimpiä maita maailmassa ja samalla myös valvotuimpia. Ikävä kyllä lainsäädäntö ei pysy tekniikan kehityksen mukana ja siksi kansalaisten olisi syytä tietää, miten he voivat omalla toiminnallaan ehkäistä mahdollisia väärinkäytöksiä.

Tutkielmassa käsitellään kehittyneen valvonnan mahdollisuuksia ja uhkia kansalaisen ja viranomaisen näkökulmasta. Valvontakeinojen tehostuminen on antanut viranomaisille lähes rajattomat mahdollisuudet valvoa kansalaisiaan. Ongelmaksi muodostuu kansalaisten oikeus yksityisyyteen ja oikeus turvallisuuteen.

”Valvonnan ja valvontakeinojen lisäämistä ja tehostamista perustellaan tavallisesti kansalaisten turvallisuudella, joka meillä Suomessa on nostettu perusoikeuksien joukkoon. Valtiovallan kansalaisiin kohdistuvalle valvonnalle haetaan oikeutus perusoikeuksista, joiden juuri tulisi suojata yksilöä, kansalaista, valtiovallan liialliselta puutumiselta hänen elinpiiriinsä. Toisaalta perusteluna esitetään, että valvonta kohdistuu vain rikollisiin tai sellaisiksi epäiltyihin, ei niin sanottuihin rehellisiin kansalaisiin. Kuitenkin mitä laajempia toimivaltuuksia poliisille annetaan ja mitä alemmaksi valvontakeinojen käyttökynnys lasketaan, sitä useampaa kansalaista ja maassa asuvaa ulkomaalaista nämä erilaiset yksityisyyttäkin uhkaavat menettelyt koskettavat.”(1)

Tutkielmassa ei ole käytetty suurta määrää erilaisia lähteitä, vaan on paneuduttu työn kannalta merkittävimpiin. Alan asiantuntijat ovat kirjoittaneet teokset, joihin tutkielmassa viitataan. Risto Heinonen on toiminut ylitarkastajana tietosuojavaltuutetun toimistossa ja Ilari Hannula Oikeusministeriössä lainsäädäntöneuvoksena. Rauno Korhonen on oikeustieteen-lisensiaatti ja varatuomari, Sirpa Virta opettaa Tampereen yliopistolla turvallisuushallintoa.

1.2 Tutkielman rajaaminen ja keskeiset käsitteet

Tutkielmassa käsiteltävät ilmiöt ovat globaaleja, mutta siinä keskitytään lähinnä Suomessa vallitsevaan tilanteeseen, ettei aihe paisuisi kohtuuttoman suureksi. Työhön on valittu kansalaisen ja viranomaisen näkökulmat eli valvontaa ja kontrollia käyttävän organisaation sekä näiden toimenpiteiden kohteen. Tutkielmassa perehdytään käsitteisiin valvonta, kontrolli ja turvallisuus sekä siihen, mitä niillä tarkoitetaan tämän tutkielman yhteydessä. Lisäksi pohditaan, mitä uhkia ja mahdollisuuksia tekniikan kehittyminen tuo mukanaan.

Tutkielman keskeisimmät käsitteet ovat selvästikin kontrolli ja valvonta, ja ne käsitellään selvästi eri kokonaisuuksina. Kyseiset käsitteet kuitenkin liittyvät oleellisesti turvallisuuteen ja tästä syystä on syvennytty myös käsitteeseen turvallisuus. Viranomaisten näkökulma ja lain ongelmallisuus tulee esille käsitteessä yleinen järjestys ja turvallisuus, jonka ylläpitämiseksi vaaditaan kontrollointia. Ensin on kuitenkin käytävä läpi peruskäsitteistöä, jota tutkielmassa käytetään.

”Kansalainen on henkilö, joka täyttää kansalaisuuslain määrittämät kriteerit. Kansalaisuudella tarkoitetaan yksilön ja valtion välistä lainsäädännöllistä sidettä, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja jolla määritetään yksilön ja valtion välisiä keskeisiä oikeuksia ja velvollisuuksia.” (46)

”Yksityisyys käsitteenä on yleisesti ottaen ja erityisesti juridiikassa vaikeasti määriteltävissä. Kansainvälisessä oikeuskirjallisuudessa on etsitty yleispätevää määritelmää, siinä onnistumatta. Niinpä esimerkiksi suomalaisessa lainsäädännössä on pitäydytty tarkasta yksityisyyden käsitteen määrittelystä.” (2)

Yksityisyyden suoja on juridisena käsitteenä yhtä epäselvä kuin yksityisyyskin, mutta Liisa Niemisen toimittamassa kirjassa: Perusoikeudet suomessa se määritellään työnimenä seuraavasti: ”Yksityisyyselämän suoja on yleiskäsite, joka kattaa useita perusoikeuksia, ainakin henkilökohtaisen koskemattomuuden, kotirauhan, lennätin- ja puhelinsalaisuuden. Mainitut oikeushyvät eivät ole kaikilta osin erotettavissa täysin toisistaan ja niiden ulkopuolelle voi jäädä yksilönkannalta tärkeitä osa-alueita. Yksityisyyselämän suoja käsittää nuo aukko kohdatkin.” (3)

”Läpinäkyvyys: *Valvottavasta kohteesta kerätään tai kertyy tietoja mahdollisimman paljon ja mahdollisimman monesta tietolähteestä, jolloin valvojalle tarjoutuu kohteestaan kaiken paljastava kuva; valvoja näkee valvottavan läpi. Valvottavan läpinäkyvyys on sitä parempi ja sitä useampia puolia saadaan näkyviin, mitä enemmän tietoja hänestä ja hänen eri rooleistaan on käytettävissä.*”(4)

Lex Nokia: Urkintalaki: Sähköisen viestinnätietosuojalaki (49)

Poliisiviranomainen: Poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset (ml. Rvl)

Arkaluonteiset tiedot (Hetil11§)

”Henkilötietolain mukaan arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan:

- 1) rotua tai etnistä alkuperää;*
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista;*
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;*
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia;*
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka*
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.” (39)*

”Henkilörekisterillä tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.” (40)

Henkilötietojenkäsittely

”Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä.”(41)

Turvallisuus:

”Turvallisuutta on tarkasteltava monesta näkökulmasta, koska merkitykset ovat riippuvaisia katsojasta ja katsomistavasta. Turvallisuus yhdelle saattaa tarkoittaa turvattomuutta toiselle. Näkökulmien valitseminen on aina arvovalintakysymys, eli miten jokin ongelma halutaan nähdä. Useimmiten näkökulmaan sisältyy joko piilevästi tai avoimesti (ideologinen) kysymys siitä, millaisia ratkaisumahdollisuuksia ongelmaan toivotaan tai tarjotaan. Turvallisuuden ymmärtäminen rikollisuuden ja epäjärjestyksen vastakohtaksi on arvovalintakysymys. Tällaisessa valinnassa turvattomuudella tarkoitetaan rikoksen kohteeksi joutumista ja rikollisuuden pelkoa.” (5)

Tutkielmassa käsitellään viranomaisia ja heidän käsityksiään turvallisuudesta, siksi yllä oleva turvallisuuden näkökulma on pätevä.

”Turvallisuusaloiksi itseään nimittämään ryhtyneet tahot perustavat näkemyksensä turvallisuudesta rikollisuuden ja epäjärjestyksen vastakohtana. Tahojen keskeinen elin on poliisi, mutta samaan (näkökulma) kategoriaan voidaan liittää ylipäänsä rikosoikeusjärjestelmä vankeinhoitoaloiheen sekä myös tulli, raja- ja merivartiolaitos, palo- ja pelastusviranomaiset, Puolustusvoimat sekä yksityinen turvallisuusala.”(6)

”Henkilökohtainen turvallisuus voidaan määritellä siten, että siihen kuulu uhka, läheinen tai etäinen, suora tai epäsuora, kuvitteellinen tai todellinen, joka kohdistuu yksilöön muiden taholta, konkreettisten henkilöiden, identifioitavien ryhmien tai suurten persoonattomien yksiköiden kuten ”järjestelmän”, ”markkinoiden” tai ”yhteiskunnan” taholta.”(7)

”Turvallisuus on tarveteorioiden mukaan tarve, joka ilmenee suojautumisen tarpeena ulkoisia vaaroja kohtaan, jatkuvuuden ja järjestyksen tarpeena sekä sisäisen henkisen tasapainon tarpeena. Turvallisuus on myös keskeinen arvo, joka merkitsee varmuutta, vaarattomuutta (vaarojen poissaoloa) ja luotettavuutta, ennustettavuutta.”(8)

”Turvallisuutta pidetään myös ihmisoikeutena, turvallisuus oikeudet ovat taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.” (9)

”Valtion perustehtävä on turvallisuustehtävä, mikä merkitsee kansalaisten hengen, vapauden ja henkilökohtaisen omaisuuden suojaamista loukkauksilta, yhteiskunnan puolustamista ulospäin, yksilöiden välisten kiistojen ratkaisemista ja omankäden oikeuden käytön ehkäisemistä. Legitiimin fyysisen pakon monopoli takaa turvallisuustehtävän keskittymisen valtiolle. Turvallisuusfunktio liittyy kaikkiin valtiotyyppeihin, mutta sen toteuttamisen tehokkuus vaihtelee.” (10)

”Poliisiterminologiassa turvallisuudella tarkoitetaan tavallisesti kapeammin määriteltävää fyysistä turvallisuutta (safety turva, suoja), mutta turvallisuuskäsite pitää sisällään myös Securityn eli turvallisuus, varmuus, turvallisuudentunne). ” (11)

Yleinen järjestys ja turvallisuus: *”Yleinen järjestys ja turvallisuus on oikeusjärjestyksen tarkoittama normaalisuuden tila yhteiskunnassa. Se takaa ihmisille mahdollisuuden julkisilla paikoilla toimia oikeusjärjestyksen sallimalla tavalla. Se vaihtelee ajan, paikan ja aikakauden mukaan. Pitää sisällään myös toiminnan, jota ei ole oikeusjärjestyksessä kriminalisoitu eli sen rikkomiseen saattaa riittää pelkkä moitittava käyttäytyminenkin.*

Yleinen järjestys tarkoittaa tavanomaisen elämänmenon säilymistä ja hyvien tapojen noudattamista yleisillä paikoilla. Yksityisiltä paikoiltakaan ei saa aiheuttaa häiriötä yleiselle tai muiden yksityisille paikoille. Mittapuuna toimii yleinen mielipide.

Turvallisuus, termin yleinen järjestys ja turvallisuus yhteydessä, tarkoittaa yksilön suojaamista yleisillä ja yksityisillä paikoilla. Turvallisuuden suojan piiriin voidaan lukea henki (elämä), terveys, henkilökohtainen ja ruumiillinen koskemattomuus sekä vapaus. Pitää sisällään myös julkisen vallan velvollisuuden yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeuden vastaisilta teoilta.” (12)

”Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ja lain suhde on monimutkainen. Yleinen järjestys ja turvallisuus tilana ei tarkoita sitä, ettei lakia rikottaisi lainkaan. yleinen järjestys poliisioikeudellisessa mielessä ei vaadi siviiliasioihin (yksityisoikeuteen) puuttumista. Toisaalta yleinen järjestys ja turvallisuus ulottuu pidemmälle kuin kriminalisointi. Vaikka teko ei olisi rangaistava, voi se silti olla yleisen järjestyksen vastainen, esimerkiksi päihtymys julkisella paikalla. Järjestyshäiriö onkin yleensä kirjoittamattomien ja epävakaiden normien rikkomista. Normit ovat erilaisia eri tilanteissa, eri aikoina ja eri ympäristöissä. Yleistä järjestystä vastaan tehdyille rikoksille on yhteistä, että rikokset eivät välittömästi loukkaa tai vaaranna joidenkin ihmisten etuja tai oikeuksia sinänsä, vaan aiheuttavat pahennusta, ärtymystä ja mielipahaa.”(13)

2 KONTROLLI ILMIÖNÄ

2.1 Mitä on kontrolli

Käsitettä kontrolli käytetään paljon erilaisissa yhteyksissä, mutta tarkkaa määritelmää sille on vaikea löytää. Sosiaalipsykologiassa puhutaan itsekontrollista ja politiikassa kontrollipolitiikasta, mutta näitä käsitteitä harvoin avataan tarkasti, eikä niiden sisältöä selvitetä. Suomalaisen sanakirjan mukaan sana kontrolli tarkoittaa tarkastusta, valvontaa, automaattista ohjausta ja säätöä. Sanalla kontrolloida voidaan tarkoittaa verbejä tarkastaa, valvoa ja hallita. Edelliset määritelmät ovat hyviä, mutta melko laajoja. Tähän tutkielmaan edellisten määritelmien mukaiset käsitteet valvonta, valvoa, säätö ja hallita sopivat hyvin, mutta tarkennuksen vuoksi selvitetään vielä tarkemmin muitakin kontrollin määritelmiä, sillä alan tutkimuksessa ne esiintyvät usein.

*”**Kontrollipolitiikka** on yhteiskunnan virallista sosiaalista kontrollia. Kontrollipolitiikka on laajimmillaan toimia, joihin viranomaiset ryhtyvät saadakseen yhteiskunnan jäsenet menettelemään rooli-odotusten mukaisesti.*

***Kontrollipolitiikan keinot** Rikoksen peruselementit ovat motivoitunut tekijä, tilaisuus ja valvonta.. Motivaatioon vaikuttavat arvomaailma, moraalikäsitteet, fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, tapahtumaympäristö. Kontrollipolitiikan valvonnallisilla tai sopeuttavilla keinoilla pyritään vaikuttamaan mahdollisten rikoksentekijöiden motivaatioon..*

***Rikosoikeudellinen kontrolli:** rikoslaki, muu lainsäädäntö, tuomiot, rangaistusjärjestelmät. Määrittelee, sääntelee ja tuottaa rikollisuutta, rikostuomioita ja rangaistuksia. Erilaiset kont-*

rollijärjestelmät täydentävät toisiaan. Laajin sosiaalinen kontrolli – suppeampi hallinnollinen kontrolli – suppein rikosoikeudellinen kontrolli.

Sosiaalisen kontrollin teorian ymmärtämiseksi on hyvä tehdä ero virallisen (formaalisen) ja epävirallisen (informaalisen) sosiaalisen kontrollin välillä.

Virallinen eli formaalinen sosiaalinen kontrolli sisältää virallisenormit alkaen vaikkapa koulun järjestyssäännöistä ja päättyen rikoslakiin. Viralliseen kontrolliin kuuluvat myös kaikki ne tahot ja toimet, jotka pyrkivät valvomaan virallisenormien toimeenpanoa. Opettaja, joka välitunnilla valvoo koulun järjestyssääntöjen noudattamista, harjoittaa virallista sosiaalista kontrollia. Julkisessa liikenteessä toimivat lipuntarkastajat edustavat niin ikään virallista kontrollia, samoin tietysti poliisi ja koko muu virallinen seuraamusjärjestelmä aina tuomioistuimiin ja vankiloihin asti. Epävirallinen eli informaalinen sosiaalinen kontrolli on epämääräisempi, mutta silti kaikkeen toimintaan liittyvää. Jos nuori tekee rikoksen ja hänen ystävänsä paheksuvat sitä, nämä ystävät harjoittavat epävirallista sosiaalista kontrollia. Myös vanhempien harjoittama valvonta ja vanhemmilta saadut rangaistukset ovat epävirallista sosiaalista kontrollia. Epävirallista kontrollia esiintyy myös aikuisten kesken eikä se rajoitu niin sanottuihin tavallisiin ihmisiin, vaan myös rikosurille edenneisiin kohdistuu myös epävirallista sosiaalista kontrollia. Esimerkiksi nuorisorikollinen voi lopettaa rikosuransa, jos hän aloittaa parisuhteen; hän on yleensä tällöin tiukemmin sosiaalisen kontrollinpiirissä kuin ilman parisuhdetta. Puhuessaan kontrollista sosiaalisen kontrollinteoria tarkoittaa sekä epävirallista että virallista sosiaalista kontrollia.” (32)

Tutkielmassa käytetään sanaa kontrolli ja sillä tarkoitetaan virallista sosiaalista kontrollia. Käsite kontrolli liitetään usein valtaan. Koska tutkielmassa käsitteet valta, pakkovalta ja kontrolli ovat sidoksissa, selvitetään myös näitä käsitteitä lyhyesti.

2.2 Valtakäsityksiä

Ranskalaista historioitsijaa ja filosofia Michel Foucaultia voidaan pitää yhtenä vuosisadan vaikutusvaltaisimmista teoreetikoista. Tehtäessä tutkimusta aiheesta valvonta, kontrolli ja valta, törmää usein hänen teksteihinsä. Hänen käsityksensä ovat myös tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä.

”Foucault’n mukaan kahden henkilön tai ryhmän X ja Y välillä vallitsevan valtasuhteen, jossa X:llä on valtaa Y:hyn, keskeisiä elementtejä ovat:

- 1) *Koska valtasuhde on olemassa, X:n toiminta määrää Y:n mahdollisen toiminnan alaa*
- 2) *X näkee Y:n toimivana ja päätöksiä tekevänä yksilönä (tai ryhmänä)*
- 3) *Y on vapaa asettumaan valtasuhdetta vastaan*
- 4) *Y alistuu valtasuhteeseen siinä uskossa, että X tulee voittamaan konfliktin, joka syttyy, jos Y ei enää alistu X:n vaatimuksiin ja odotuksiin.'*
- 5) *Valtasuhteen mahdollistaa X:n ja Y:n välinen eriarvoisuuden järjestelmä, jota määrittävät mm. oikeusjärjestelmä, perinteet, asema, etuoikeudet, taloudelliset erot, kielelliset tai kulttuuri erot, kyvykkyys, joita puolestaan valtasuhde vahvistaa.*
- 6) *Valtasuhteen olemassa olo riippuu keinoista, jota X voi käyttää sen luomiseen ja ylläpitämiseen, esim. voimankäytöllä uhkaaminen, sanojen vaikutus, taloudellinen epätasa-arvo, valvontamenetelmät, tarkkailu, säännöt.*
- 7) *Valtasuhde määrittää osittain X:n ja Y:n identiteettiä.”(38)*

Tähän valtakäsitykseen on helppo liittää yhteiskunnan valtasuhde kansalaiseen. Kontrolli on vallan edellytys ja valvonta yksi kontrolloin muodoista. Viranomaisilla on oikeus käyttää voimakeinoja ja jopa väkivaltaa kansalaisten kontrollointiin. Vastaavaa menettelyä kuvataan pakkovallassi. Käsitteenä pakkovalta kaipaa hieman lisäselvitystä. Seuraavassa kappaleessa esitellään pakkovalan erityispiirteitä poliisiviranomaisen näkökulmasta.

2.3 Pakkovalta

”Pakko on se elementti, joka tekee poliisiin yhteiskunnallisesti erittäin merkitykselliseksi verrattuna muiden viranomaisten vallankäyttöön. Pakko on sisäänrakennettuna poliisiin suhteessa kurinpitoon ja harkintavaltaan, mutta sitä ei tutkimuksissa yleensä analysoida erillisenä vallankäyttönä vaan se otetaan poliisiin liittyvänä funktionaalisenä välttämättömyytenä.” (14)

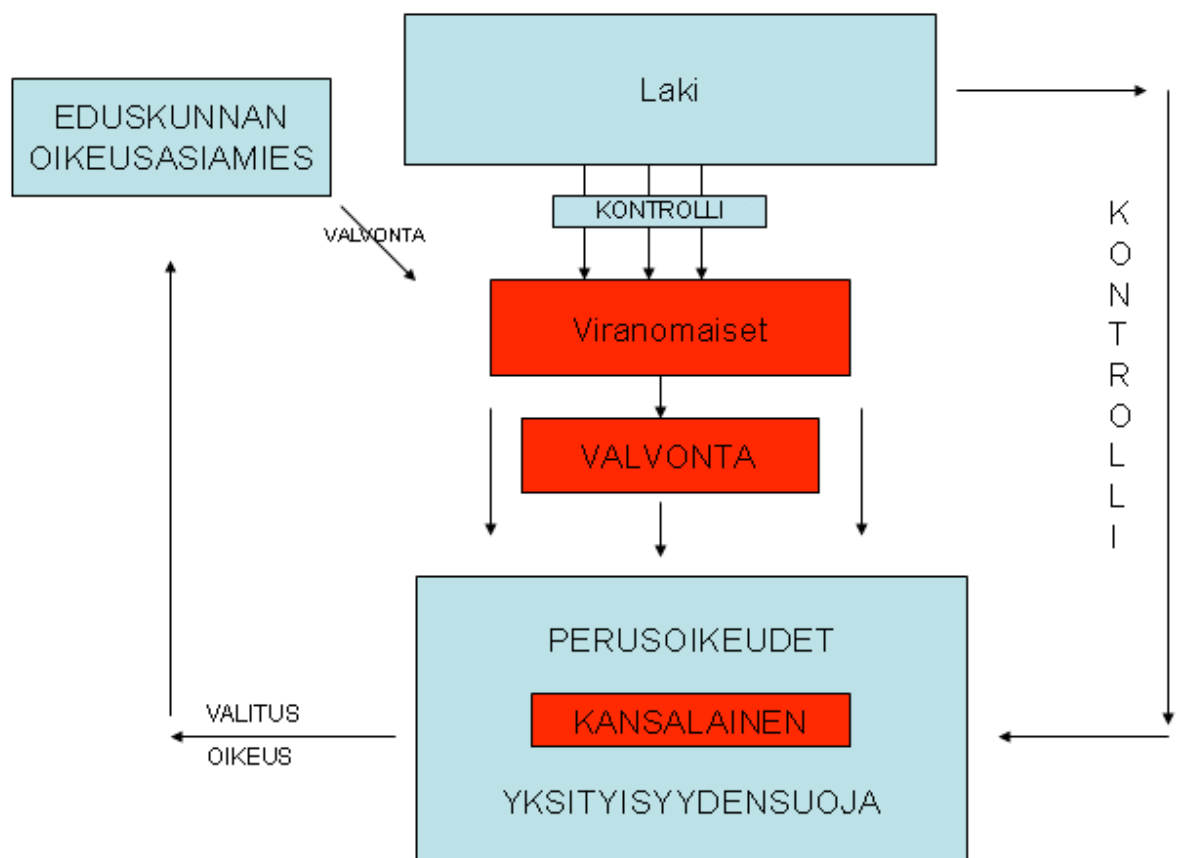
”Poliisi on lakiin perustuen pakkokeinoviranomainen ja oikeutettu käyttämään valtion nimissä pakkokeinoja, jopa fyysistä väkivaltaa, mutta tämä ei vielä kerro mitään siitä, millaista valtaa pakkovalta on. Perimmäisen oikeutuksen poliisitoiminta ja pakkovalta saavat valtiosta. Pakkovaltaa tarvitaan suhteellisen oikeidenmukaisissakin järjestelmissä ja se on oikeutettavissa turvallisuuden ja olemassaolon takeena. Pelkästään laillisuuden näkökulmasta pakkovalta ei kuitenkaan avaudu vaan sitä on tarkasteltava myös moraalikäsittein.” (15)

”Pakko on luonteeltaan tukahduttavaa valtaa. Pakkovallan muotoja ovat pakottaminen, pelote ja riisto. Pakottaminen sisältää aina pakotteen, uhkauksen, jonka avulla pakottaja yrittää taivuttaa kohdettaan. Kohteen vaihtoehdot ovat pakottamistilanteessa ”rahat tai henki”. Toinen paktoon liittyvä käsite on estäminen pelotteen avulla. Pelotteelle on ominaista, että siinä pyritään teon tekemättä jättämiseen ja passiivisuuteen. Pelotteen ei siten tarvitse olla mikään eksplisiittinen teko, vaan riittää, että sen mahdollisuus ja väistämättömyys tajutaan molemmiin puolin. Olemassa olevan tilan säilyttäminen ei aina vaadi toimenpiteitä.” (16)

”Hyväksymme että poliisi voi pakottaa kansalaisia, mutta emme sitä että poliisi riistäisi kansalaisia. Poliisilla ei esim. ole moraalista oikeutusta murhata ketään, vaikka erityistapauksissa onkin oikeus pakottaa ja käyttää kuolemaan johtavaa väkivaltaa.

Tukahduttavalle vallalle on ominaista että vallankäyttäjä rajoittaa kohteensa valinnan ja toiminnan vapautta. Pakko ja uhkaukset ei rajoita kohteensa vapautta yhtä ehdottomasti kuin voimankäyttö ja väkivalta, jotka merkitsevät itse asiassa valintojen estämistä.” (17)

2.4 Laillisen kontrollin viitekehys valvonnan näkökulmasta

Kuva1: Kontrollin viitekehys valvonnan näkökulmasta

Kaiken valvonnan ja kontrollin lähtökohtana on Suomen laki. Se takaa kansalaisille perusoikeudet, jotka pitävät sisällään kaiken uskonnosta ja sananvapaudesta turvallisuuteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Laki määrittää myös viranomaisten toimivaltuudet, antaa heille toiminnan oikeutuksen ja tehtävät, joista yksi on kansalaisten ja Suomen etujen valvonta. Tutkielmassa keskitytään viranomaisten kansalaiseen kohdistamaan valvontaan. Kuval esittää sitä kenttää, jossa valvonta tapahtuu. Valvontamenetelmien kehittyminen on huomioitava yllä olevaan viitekehykseen sitoen. Kansalaista suojaavat perusoikeudet, joita viranomaisten on turvattava. Voidakseen näin tehdä, on viranomaisten usein puututtava juuri näihin oikeuksiin. Kehittyvät valvonnan menetelmät tekevät sen todella helpoksi, mikä aiheuttaa uhkia kansalaisille ja kansalaisten yksityisyydelle.

Oikeusvaltiossa kansalaisella on oikeus valittaa, mikäli hän tuntee tulleen kohdelluksi väärin. Suomessa viranomaisten toiminnasta voi tehdä virallisen valituksen eduskunnan oikeusasiamiehelle, jonka tehtävänä on valvoa ja kontrolloida viranomaisia sekä heidän toimiaan.

2.5 Yhteenveto

Kontrolli on moninainen käsite, jota voidaan käyttää eri yhteyksissä. Tässä tutkielmassa kontrollilla tarkoitetaan niitä yhteiskunnan toimenpiteitä, joilla vaikutetaan suoraan kansalaiseen. Kontrolli on voiman ja vallan käyttöä. Se on valvontaa ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista. Eri kontrollimenetelmillä varmistutaan siitä, että kansalaiset elävät yhteiskunnan asettamien sääntöjen ja asetusten mukaan. Kontrolli on valtaa, joka valtiolla on kansalaisiin. Se voi olla huomaamatonta tai tukahduttavaa pakkovaltaa.

3 VALVONTA ILMIÖNÄ

Yleensä valvonnasta puhuttaessa tulee mieleen kameravalvonta, eli jokin konkreettinen väline, jolla joku valvoo tekemisiämme. Se on kuitenkin vain yksi valvonnan monista muodoista.

Valvonta on kontrollin tavoin käsite, jota käytetään useissa eri asiayhteyksissä ja eri merkityksessä. Voidaan puhua liikenteen valvonnasta, kansalaisten valvonnasta, elintarviketeollisuuden valvonnasta ja niin edelleen. Valvonnalla on siis aina joku objekti ja joku joka valvontaa suorittaa. Tässä tutkielmassa selvitetään, mitä käsitteellä valvonta tarkoitetaan ja mitä se pitää sisällään tämän tutkimuksen aihepiirissä. Tutkielmassa valvonta kytkeytyy oleellisesti lisäkäsitteisiin kontrolli, valta, turvallisuus ja tieto.

3.1 Mitä on valvonta

Valvontaa voidaan pitää kontrollin yhtenä muotona, jolla on ainakin sosiaalinen, taloudellinen, tekninen, historiallinen, poliittinen, oikeudellinen ja kulttuurinen näkökulmansa. Valvonta on ollut osa valtakoneiston toimintaa jo vuosisatoja. ”*Muinaiset Egyptiläiset pitivät kirjaa kansalaisistaan ennen kaikkea verotusta, sotapalvelua ja muuttoliikettä varten. Historia on täynnä esimerkkejä, jotka kertovat, kuinka valtaa on ylläpidetty eri-asteisilla ja muotoisilla valvontatoimilla.*” (18) Valvonta ei siis ole mikään uusi asia, jonka tietokonetekniikka olisi tuonut mukanaan, vaan se on ollut järjestyneen yhteiskunnan toimintaa jo vuosisatoja.

Toisen maailmasodan jälkeinen aika oli vakoilun ja valvonnan kulta-aikaa. Kommunistisissa maissa jokainen valvoi jokaista. Tuolloin voitiinkin puhua todellisista poliisivaltioista, joissa kansalaisen oikeudet olivat hyvin käsitteellisellä tasolla.

”*Foucault tarkastelee valvontaa koko yhteiskunnan kurin yhteydessä: Moderni yhteiskunta on kurin yhteiskunta, missä ihmisiä vahditaan yhä enemmän, heidän tekemisiään kirjataan ja heitä luokitellaan yhä tarkemmin. Näin määritellään väestöryhmiä ja ihmisiä sen mukaan, miten ne sopeutuvat yhteiskunnan normeihin.*” (19) Tätä tapahtuu myös tämän päivän Suomessa, missä kansalaisia luokitellaan eri kategorioihin, joilla voi olla suurikin vaikutus hänen elämäänsä. Kuvitellaan yksittäistä kansalaista. Se minkälainen on hänen sähköinen identiteetinsä määrää, käsitelläänkö häntä rikollisena, lainkuuliaisena, varakkaana tai varattomana ja niin edelleen. Tällainen kategorisointi tulee vastaan kun kansalainen on hakemassa työpaikkaa, ostaessa asuntoa tai toimiessaan viranomaisten kanssa.

Foucault kirjoittaa kirjassaan Tarkkailla ja rangaista: ”*Tämän vallan (poliittisen) toiminnan edellytyksenä on jatkuva perusteellinen ja kaikkialla läsnä oleva valvonta, joka pystyy tekemään kaiken näkyväksi sillä nimen omaisella ehdolla, että se omasta puolestaan pysyy näkymättömänä. Sen on oltava ikään kuin kasvoton katse, joka muuttaa koko yhteiskunnan havaintokentäksi: tarvitaan tuhansia, kaikkialle sijoitettuja silmiä, liikkuvaa ja alituisesti valppaana olevaa tarkkaavaisuutta.*” (20). Valvontaa voidaan siis pitää poliittisen vallan edellytyksenä. ”*Tämän herkeämättömän tarkkailun pohjalta oli laadittava suuri joukko raportteja ja luetteiloita, jonka kirjaamisen kohteina oli käyttäytymismuodot, asenteet, oletetut teot sekä epäilyt.*” (21) Se oli toisin sanoen yksilöiden käyttäytymisen jatkuvaa tarkkailua. Pariisissa tämä käsitti 1700-luvulla 48 poliisikomisariota, 20 poliisimestaria sekä lisäksi vakinaisesti palkattuja ”tarkkailijoita” ilmiantajista prostituoituihin.

Valvonta oli tuskin siihen aikaan riittävä Pariisin kokoiseen kaupunkiin, mutta ne edellytykset jotka valvonnalle tuolloin asetettiin, toteutuvat nyky-yhteiskunnassa. Tuhannet kaikkialle sijoitetut silmät voidaan nähdä kameroina, jotka edustavat jatkuvaa, perusteellista ja kaikkialle ulottuvaa valvontaa. Olemme muuttaneet omat kaupunkimme ja samalla melkein koko yhteiskuntamme havaintokentäksi, jossa melkein kaikkia tekemisiämme voidaan tarkkailla ja valvoa.

”Tarkkailun pohjalta oli laadittava suuri joukko raportteja ja luetteloita, jonka kirjaamisen kohteina oli käyttäytymismuodot, asenteet, oletetut teot sekä epäilyt.” (21). Nykyään ei laadita juurikaan kirjallisia raportteja, vaan kaikki tapahtuu sähköisissä järjestelmissä. Nykyiset rekisterit ovat niin kattavia, etteivät entisaikojen valtaapitävät olisivat voineet edes kuvitella vastaavaa tiedon määrää. Tuolloin valvonnan yhtenä kohteena olivat oletetut teot ja epäilyt. Myöhemmässä vaiheessa esitellään poliisiviranomaisten laissa olevat edellytykset valvonnan kohdistamiseen tiettyyn henkilöön. Niistä voidaan havaita, että mikäli epäillyn oletetaan syyllistyneen tai syyllistyvän rikokseen, voidaan jopa hänen oikeusturvaansa rikkoa asettamalla kameroita ja kuunteluvälineistöä kotirauhan piiriin. Jälleen huomaamme, että vain menetelmien tehokkuus ja käytettävyys on lisääntynyt, ei niinkään edellytykset tai tavoitteet.

3.2 Valvontayhteiskunta kontrolloii

Nykyisestä tietoyhteiskunnasta on vedettävissä yhtäläisyysmerkit valvontayhteiskuntaan. Tekniikan kehitys on mahdollistanut valvonnan tehostumisen ja vaikka tarkoituksena ei olekaan kehittää juuri valvontamenetelmiä, niin yleinen teknologian lisääntyminen ja tiedon sähköistyminen mahdollistavat myös laaja- alaisemman valvonnan. Sanana valvontayhteiskunta kuulosta pelottavalta ja jopa utopistiselta, mutta tarkastellessamme sille asetettuja kriteereitä, voimme todeta asuvamme yhdessä sellaisessa. Kirjassa Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannulla määrittävät valvontayhteiskunnan kriteereiksi seuraavat tekijät: Laajat henkilötietojärjestelmät, kehittyneet tietoverkot sekä yhtenäinen ja kattava tunnistusratkaisu. Suomessa tämä valvonnan kannalta ihanteellinen tilanne on jo olemassa, joten ei ole täysin perusteetonta väittää Suomea valvontayhteiskunnaksi. (47)

”Valvontakapasiteettien kasvua arvioitaessa on tarkasteltu neljää eri tekijää: tiedostojen, tietokantojen, ja tietovarastojen kokoa, niiden keskitettyä käytettävyyttä ja siirrettävyyttä sekä sitä, miten paljon valvojat ovat yhteydessä valvottaviinsa. Tietoon perustuva valvonnan määrä ja sen kehitys riippuvat ratkaisevasti näiden tekijöiden kehityksestä. Näiden kaikkien osalta kehitys Suomessa on kiistatta lisännyt valvontakapasiteetteja. Tiedostojen koot ovat kasvaneet, niiden käytettävyys on parantunut, tietojen liikuteltavuus ja liikkuvuus on lisääntynyt. Henkilötietoja sisältävien rekisterien, tietokantojen ja monenkirjavien tietovarastojen määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti. Suomi kilpailee vahvasti maana, jossa on suhteellisesti eniten erilaisia henkilörekistereitä.”(30) Rekistereiden määrä sinänsä ei vaikuta tilanteeseen, vaan niiden sähköisyys ja käytettävyys. Valvontayhteiskunnasta puhuminen on vielä liioiteltua, mutta siihen suuntaan ollaan menossa.

3.3 Arkipäivän valvonta

Teknologia on mahdollistanut sen, että omia kulutustottumuksiamme ja mielenkiinnon kohteitamme on tallennettu kauppaketjujen tietokantoihin. Kirjastot tietävät minkälaisia kirjoja haluat lukea ja käydessäsi internetissä jätät sähköisen jäljen, joka on tarvittaessa selvitettävissä. Kannamme taskuissamme matkapuhelimia, jotka voidaan paikantaa hyvinkin tarkasti. On mahdollista hankkia omaan autoonsa, lemmikkiinsä tai jopa lapseensa pienikokoinen mukana kulkeva gps-paikannin. Me valvomme sitä, mikä on meille tärkeää ja samaan aikaan meitä valvotaan viranomaisten, yritysten ja palveluidentarjoajien puolesta. Valvonnasta on tullut osa meidän jokapäiväistä elämäämme, emmekä osaa kiinnittää siihen juurikaan huomiota.

Yrityksien valvonnan intresseissä lienevät niiden työntekijät. Lex Nokiaksi nimetty lakiesitys antoi yritykselle oikeuden tutkia ja valvoa työntekijöidensä sähköpostien tunnistetietoja. Asiasta uutisoitaessa ennen lain läpäisyä esitettiin perusteluja puolesta ja vastaan, mutta yksi merkittävimmistä mielipiteistä lakiesitystä vastaan tuli keskusrikospoliisilta, koska se antaisi yritykselle suuremmat valtuudet, kuin mitä poliisilla on käytössään.(45) Poliisin järjestelmässä on sisäinen valvonta joka huolehtii laillisesta toteutuksesta. Yrityksissä vastaavaa järjestelmää tai ammattitaitoa ei löydy.

”Kauppaliikkeet keräävät asiakkaistaan tietoja. Asiakaskortilla asioivista kertyy päivittäiskaupan tietovarastoihin asiakkaiden ostoksista lähes päivittäin yksityiskohtaista tietoa. Kauppias pystyy kertyneen tietoaaineiston perusteella selvittämään, mitä asiakkaan tyypillinen ostokori sisältää ja mitä muutoksia siinä on tapahtunut. Nämä kertovat kauppiaille asiakkaan taloudellisesta, sosiaalisesta tai muussa elämisessä tapahtuneista muutoksista, onko sinkusta tullut tupla tai peräti tripla.”(31)

Onko tällä merkitystä? Ehkä yksittäisenä asiana ei, mutta kokonaisuutena jossa kaikkia ostoksiamme seurataan ja valvotaan, sillä voi olla.

3.4 Viranomaiset valvojina

Viranomaisen yhtenä tehtävänä on kontrolloida kansalaisia ja valvonta on yksi tämänlaisen kontrollin muoto. Mitkä ovat ne lakiin määrätyt kriteerit, joiden perusteella kansalaisten perusoikeuksiin saadaan puuttua ja mitkä ovat tarkkailun ja valvonnan käsitteiden määrittelyt viranomaisille?

Käsitteen **valvonta** Korhonen määrittelee teoksessaan yleisimmin siten, että *”Valvonta yläkäsitteenä tarkoittaa ennalta määräämättömään ihmisryhmään kohdistuvaa, sekä normaalein ihmisaistein, että teknisin apuvälinein tapahtuvaa seurantaa.. Tarkkailu voidaan taas määrittellä tietojen hankkimiseksi tietystä tunnetusta tai tuntemattomasta henkilöstä, hänen yhteyksistään ja hänen jo tapahtuneesta tai parhaillaan tapahtuvasta tai myöhemmin tapahtuvasta toiminnasta. Tarkkailu on yleensä suunnitelmallista, jatkuvaa ja ajallisesti pitkäkestoista.”* (22)

3.4.1 Tekninen tarkkailu ja valvonta

”Poliisilain 29 §:ssä määritellään edellytykset poliisin suorittamalle tekniselle valvonnalle. Poliisilla on oikeus siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa julkisella paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.” (33) Teknisen valvonnan edellytykset täyttyvät, vaikka mitään rikollista ei tapahtuisikaan, sillä pykälässä on otettu esille Yleinen järjestys ja turvallisuus.

Tarkkailun edellytykset määräytyvät poliisilain 30 §:n perusteella. Poliisimiehellä on oikeus rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi tarkkailla muualla kuin asunnossa olevaa henkilöä, jos tämän käyttäytymisen perusteella tai muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen (1mom). Tarkkailua saadaan 1 momentissa säädettyssä tarkoituksessa kohdistaa lisäksi sellaiseen kotirauhan piirin ulkopuolella olevaan henkilöön, jonka on perusteltua syytä epäillä myötävaikuttavan rikokseen, josta ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.(2mom)

Tarkkailussa saa käyttää sellaisia teknisiä apuvälineitä, joiden käyttöön suomalainen poliisimies on oikeutettu teknisestä tarkkailusta annettujen säännösten mukaisesti.” (33) Pääsääntöisesti nämä teknisen tarkkailun menetelmät ovat salaisia.

3.4.2 Teknisen tarkkailun edellytykset

”Määräytyvät poliisilain 31 §:n mukaan. Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavarahan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. samoin edellytyksin teknistä tarkkailua saa lisäksi kohdistaa henkilöön, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. (1 mom.)

Tekniseen tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on 1 momentin tavalla sallittu, jos tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi tai poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin. Jos laite kuluttaa kulkuneuvon tai muun sijoituspaikan energiaa, vähäistä suuremmasta kulutuksesta on suoritettava korvaus. (2 mom)

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, huumausainerikokseen tai terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun.” (34)

”Poliisimiehellä on 31 §:n 4 momentin mukaan oikeus kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvallisesti suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan kiinniotettavaa tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi taikka tekeillä tai uhkaamassa olevan terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen estämiseksi.

Televalvonnan edellytyksien osalta poliisimiehellä on oikeus rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään tai telepäätelaitteeseen taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 4 vuotta vankeutta.” (35)

Lakiteksti on monimutkaista ja vaikeasti ymmärrettävää, joten kansalaisen on vaikea tietää milloin hänen oikeuksiaan on rikottu. Toinen epäilystä herättävä tekijä on lainkohdan tulkitseminen, koska määrittelyt ovat vähintäänkin epäselviä. Kuka määrittelee, milloin jonkun käytöstä voidaan pitää epäilyttävänä ja mikä ylipäättään on epäilyttävää käytöstä. Laissa osaa näistä toiminnoista perustellaan yleisellä järjestyksellä ja turvallisuudella ja sen ylläpitämisellä. Ongelmana on kuitenkin kyseisen käsitteen tulkinnanvaraisuus.

3.5 Yhteenveto

Valvontaa ei voida missään tapauksessa pitää uutena ilmiönä, mutta nyt se on kasvamassa teknologian kehityksen takia ennennäkemättömiin mittasuhteisiin. Valvonta on tarkkailua, valtaa, tiedonkeruuta ja sen järjestelmällistä rekisteröintiä. Valvonnalla pyritään aina joihinkin tiettyihin päämääriin, jotka jokainen valvoja määrittää erikseen. Poliisiviranomaisille valvonta tuo kyvyn ennaltaehkäistä, valvoa ja rangaista laittomasta toiminnasta. Kauppiaalle se on mahdollisuus tutustua asiakkaaseensa ja hänen mieltymyksiinsä. Tämä helpottaa kauppiaan kykyä markkinoida tuotteitaan tehokkaammin, eli kauppiaan kannalta valvonta on taloudellisesti hyödyllistä. Yksityiselle kansalaiselle valvonta voi olla oman lapsen turvallisuuden lisäämistä seuraamalla hänen liikkeitään tai se voi olla kansalaisen halua suojella omaisuuttaan ja perhettään.

Valvontaa on kaikkialla ja sillä on useat eri kasvot käyttäjästä riippuen. Se on osa sitä yhteiskuntaa, jossa elämme ja johon meidän on sopeuduttava. Valvonta on kontrollin väline. Valvonta on jotain näkyvää ja samalla jotain näkymätöntä, sitä tapahtuu koko ajan, Se on tietojen keruuta, jolla pyritään vaikuttamaan sen kohteiksi joutuviin sekä luomaan turvallisuutta. Se on vaikeasti määriteltävissä ja sen mittaaminen on vielä vaikeampaa. Se on osa nyky-yhteiskuntaa ja samalla osa historiaa. Valvonnan avulla ihmisen sähköisestä identiteetistä tulee entistä tärkeämpi, sen avulla voidaan lokeroida ihmiset erilaisissa rooleissa; kuluttajana, työntekijänä, opiskelijana tai kansalaisena.

Valvonta ei ole enää yksinomaan viranomaisten ja valtion edustajien oikeus ja velvollisuus, vaan siitä on suuremmissa määrin tulossa myös yksityisen ja kaupallisen sektorin toimintaa.

4. VALVONNAN JA KONTROLLIN UUSIEN MUOTOJEN UHAT JA MAHDOLLISUUDET

Ensin on selvitettävä, mitä tutkielmassa tarkoitetaan kontrollin ja valvonnan uusilla muodoilla. Tässä tutkimuksessa ne ovat niitä kontrollin ja valvonnan menetelmiä, jotka nykyinen tekniikka ja tietojen verkottuminen on mahdollistanut.

Seuraavaksi on perehdyttävä käsitteeseen uhka ja siihen, mitä sillä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Aihetta lähestytään sekä viranomaisen, että kansalaisen näkökulmasta. Uhka on käsitteenä laaja ja myös siinä vaikuttaa kenen näkökulmasta asiaa katsotaan. Pääsääntöisesti uhka voidaan nähdä tekijänä joka vaarantaa jotain, mitä pidämme tärkeänä. Siksi turvallisuus voidaan nähdä uhan poissaolona.

Uhat ja mahdollisuudet havainnollistetaan kuvasta 2 löytyvästä nelikentässä, jonka jälkeen niihin syvennytään myöhemmissä kappaleissa.

	UHAT	MAHDOLLISUUDET
KANSALAINEN	<ul style="list-style-type: none"> – Yksityisyyden menetys – ”Lokeroituminen” – Väärinkäytökset – Tietojen turvallisuus – Identiteettivarkaudet 	<ul style="list-style-type: none"> + Turvallisempi yhteiskunta + Paremmat palvelut
VIRANOMAINEN	<ul style="list-style-type: none"> – Sisäiset väärinkäytökset – Luotettavuus 	<ul style="list-style-type: none"> + Kattavammat tiedot kansalaisista. + Laajempaa, tarkempaa ja monipuolisempaa valvontaa + Rikosten ennalta ehkäiseminen ja niiden selvittäminen

Kuva 2: Analyysi uhista ja mahdollisuuksista kansalaisen ja viranomaisen näkökulmasta.

Havaitsemme yllä olevasta taulukosta, että suurin osa valvonnan uhista kohdistuu kansalaisiin ja mahdollisuudet viranomaisiin.

4.1 Valvonnan uhat kansalaisen näkökulmasta

”Ihmiset edellyttävät, että noudattaessaan lakeja heillä on oikeus nauttia yksityisyydestä, siten kuin se heille sopii. He ovat väärässä”. (48)

Valvonta on kiistatta laajaa ja uusia menetelmiä tulee jatkuvasti lisää. Kansalaisilla ei ole tarkkaa kuvaa siitä kuinka paljon heidän toimiaan voidaan tarkkailla ja valvoa. Tämä on ongelmallista, koska mahdolliset väärinkäytökset tulevat esille yleensä toimenpiteiden kohteeksi joutuneelta. ”Henkilötietojen käsittelyä valvoo tietosuojavaltuutettu. Rekisterien ja niissä olevien tietojen suuri määrä tekee valvojien tehtävästä mahdottoman, elleivät rekisteröidyt ole aktiivisia.” (23) ”Rekisteröidyt ratkaisevat siis suurilta osin, missä laajuudessa rekisterinpidon virheet tulevat valvontaviranomaisten tietoon; käytännössä vain murto-osa.” (24)

Ei ole olemassa tarkkoja tilastoja siitä, kuinka monen kansalaisen yksityisyyttä on viranomaisiin toimin loukattu, koska kyseiset tapaukset eivät nouse esille. Viranomaisilla ei ole halua tuoda väärinkäytöksiä julkisuuteen, sillä ne saattaisivat heikentää kansalaisten luottamusta ja sitä kautta luoda ilmapiiriä, jossa viranomaisten toimivaltuuksia ei haluta lisätä vaan jopa karsia.

”Sivullisille ei ole laissa annettu oikeutta saada myöskään jälkikäteen tietoa heihin kohdistetusta tarkkailusta, eikä siten myös mahdollisuutta tarkastaa, onko heistä jäänyt tietoja kontrolliviranomaisten haltuun. Sen sijaan sille, johon salaa tapahtuva tarkkailu on kohdistettu, ilmoitetaan pääsääntöisesti jälkikäteen häneen kohdistuvasta tarkkailusta.” (25) Olet siis voinut joutua tietämättäsi kohteeksi, eikä asiasta tiedottaisi sinua. Pakkokeinolaki määrittää, kuinka tämän kaltaista ylimääräistä tietoa tulee käsitellä.

Pakkokeinolain 5a luku 13 §

”Telekuuntelulla tai teknisellä valvonnalla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai koskee jotain muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, on hävitettävä sen jälkeen kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty ratkaisematta. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tieto tallettaa poliisin henkilörekistereistä annetussa laissa (509/1995) tarkoitettuihin esitutkintaviranomaisten rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua taikka teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseen. Tiedot, joita ei ole hävitettävä on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty ratkaisematta.” (36)

Kansalaisten lokeroituminen on termi, joka nousee esille alan tutkimuksessa. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilön sähköinen identiteetti määrittää henkilön todellisia oikeuksia. Ongelmallista on mahdollinen tietojen epätarkkuus. Mikäli rekistereiden sisältö vaikuttaa aktiivisesti henkilön toiminnanvapauteen, tulisivat tiedot olla tarkistettavissa. Ikävä kyllä näin ei aina ole.

”Poliisirekisterivalvonnan valvonta on suuri ongelma. Kaikkein arkaluonteisimpiin tietoihin suuntautuva osa poliisirekisterivalvonnasta on suurilta osin kontrollin ulkopuolella. Valtion turvallisuuden suojelemiseksi ja vakavien rikosten ehkäisemiseksi pidettävien rekisteritietojen perusteella suoritettu valvonta jää rekisteröidyn tarkastusoikeuden ulkopuolelle.”(26)

Syntyy kysymys siitä, kuka valvoo valvojaa? Kuinka kansalaiset voivat olla varmoja että heidän tietonsa ovat oikein ja ettei niitä käytetä tai luovuteta väärin perustein? Eivät he voikaan.

Epäilyksiä herättää myös se, että poliisiylijohtaja haluaisi uusien biopassien tunnistetiedot suoraan rikostutkinnalliseen käyttöön. (44) Näin vielä ole tapahtunut. Passirekisterin ylläpitäjäksi on kuitenkin merkitty keskusrikospoliisi. Heillä on siis hallussaan tietoja, joita he halusivat käyttää, mutta tällä hetkellä se ei ole juridisesti mahdollista. Tiedot on kuitenkin helposti saatavilla. Miten siis voimme olla varmoja, ettei tietoja joissain yksittäistapauksissa ”vilkaistaisi” väärästä rekisteristä? Sama koskee maahanmuuttajia; heiltä kaikilta otetaan tuntomerkit ja sormenjäljet. Näitä tietoja ei ole tarkoitettu rikostutkintaan, eli ristihaut rekistereissä on kielletty, mutta valvooko toimintaa kukaan?

Kansalaisella ei siis ole mahdollisuutta tarkastaa kaikkia tietojaan ja korjata niissä ilmeneviä mahdollisia virheitä. Kansalaisen ainoa mahdollisuus on ottaa yhteyttä tietosuojavaltuutettuun, jolla on oikeus tarkastaa tiedot. Mitä tietoja tässä tilanteessa itse saat? Tietosuojavaltuutettu voi vain todeta, että mahdollisesti löytyvät tiedot on asianmukaisesti käsitelty. Ongelmana on se, että näistä rekistereistä löytyvät tiedot voivat rajoittaa kansalaisen oikeuksia esimerkiksi tehdä tietynlaista työtä, eikä sieltä löytyvät mahdolliset virheet välttämättä tule esille.

Tietojen keruumenetelmät ovat muodostuneet todella tehokkaiksi ja samalla yhä useammat tahot ovat alkaneet kerätä henkilötietoja. Kansalaisen on hyvin hankalaa selvittää, mihin kaikkien hänen tietojaan käytetään ja kenelle niitä luovutetaan. Lainsäädäntö antaa yksilölle turvaa, mutta todellinen valvonta on edelleen puutteellista.

Lehdistä voi lukea kuinka ihmisten yksityistietoja on käsitelty väärin. Iltasanomat kirjoitti 7.4.2009 internetjulkaisussaan, kuinka lehtikeräyslaatikosta oli löytynyt Asiakastieto Oy:n julkaisema kirja. Tästä kirjasta löytyy yritysten ja yksityishenkilöiden maksuhäiriötietoja. Iltasanomien mukaan säiliön ympärillä oli useita ihmisiä lukemassa toisten tietoja. Eräs henkilö oli järkyttynyt, kun hän löysi oman opintolainansa tiedot ja salaisen osoitteensa kyseisestä kirjasta. (28)

”Julkinen valta Suomessa pitää tuhansia rekistereitä, niistä melkoinen osa on valtakunnallisia, koko väestön kattavia. Suomalainen on mukana keskimäärin hyvinkin sadan rekisterinpitäjän tietojärjestelmissä, kuhunkin rekisteriin on ihmisestä kirjattu kymmeniä ehkä satoja yksittäisiä tietoja.” (37) Voimme vain toivoa, että niitä käsitellään oikein ja turvallisesti.

4.2 Kansalainen työntekijänä

”Työantajat ovat käyttäneet eri aikoina erilaisia tekniikoita työn, työpaikan ja työntekijöiden valvontaan. Valvonta on nykyään laajimmilleen vietyä videovalvontaa, puhelimen ja sähköpostin käytön tai muiden yhteyksien seuranta, näppäimistön toiminnan kirjaamista. Aivan viime aikoina ovat yleistyneet erilaiset testit, huumetestit, persoonallisuuden ja soveltuvuuden arviointi sekä geneettiset testit.” (27)

Ongelmaksi muodostuu jälleen se, miten tietoja säilytetään, kuka niitä säilyttää ja missä. Lex Nokiaksi ristitty lakiesitys hyväksyttiin vastustuksesta huolimatta. Nyt yrityksillä ja muilla toimijoilla on mahdollista lukea työntekijöidensä sähköpostien tunnistetietoja yrityssalaisuuksien vuotamisen ehkäisemiseksi. Laki antoi yrityksille sellaisia oikeuksia, joihin poliisin on haettava lupa oikeusasteista. Toivottavasti tämä ei ole pysyvä kehityssuunta, sillä tämän lisäksi työnantajan alaiseensa kohdistama valvonta on jo muutenkin laajaa.

4.3 Omaan valvontaan vaikuttaminen

Yksilön mahdollisuudet vaikuttaa itseensä kohdistuvaan valvontaan ovat melko pienet. Pääsääntöisesti tulisi välttää sähköisten jälkien jättämistä. Älä käytä etukortteja, osta käteisellä, jätä kännykkä kotiin, älä osallistu palveluntarjoajien kilpailuihin. Rekisteröi liittymäsi salaiseksi ja tarkasta mahdollisuutesi turvakieltoon (Väestörekisterikeskus luovuttaa tietojasi vain viranomaisille). Älä missään nimessä luo omaa profiilia internetiin, jossa kerrot kaiken oleellisen itsestäsi. Internet on nousemassa todella tehokkaaksi tiedonlähteeksi yksityishenkilöistä. Facebookin kaltaiset sivustot luovat hyvät tiedonhankintamahdollisuudet kaikille halukkaille. Keskustelupalstojen räjähdysmäinen kasvu on muodostanut tilanteen, jossa yksilöt luovuttavat tärkeitä henkilökohtaisia tietojaan muiden luettavaksi ilman, että he todellisuudessa tiedostavat, miten vaarallisia tiedot voivat olla väärissä käsissä.

4.4 Mahdollisuudet viranomaisille

Tekniset järjestelmät ja niiden käytettävyys ovat nykyisen rikostorjunnan perusta. Viranomaiset eivät kykene suoriutumaan heille laissa määrättyistä tehtävistä ilman teknisiä sovelluksia. Ajatus siitä, että rekisterit ja tietojärjestelmät kaatuisivat, on viranomaisten näkökulmasta kammottava.

Uudet rekisterit mahdollistat entistä tehokkaamman ja täsmällisemmän valvonnan. Mitä enemmän viranomaisilla on tietoja käytössään, sitä paremmin he voivat valvoa ja suorittaa tehtäviään. Otetaan esimerkki rajatarkastuksesta; kun Venäjän kansalainen haluaa tulla Suomeen ostoksille, hänellä on oltava passi. Passille ja henkilölle suoritetaan tarkastus ja henkilön tiedot ajetaan useisiin eri rekistereihin. Hänen ajoneuvonsa ja määränpänsä tiedot tallennetaan toisiin järjestelmiin. Matkan jatkumisen määrää se, mitä rekistereistä löytyy. Mikäli ongelmia ei ole matka voi jatkua normaalisti. Rekisterihaun tulokset ovat siis erittäin merkityksellisiä rajatarkastuksen yhteydessä. Henkilö voidaan pelkän rekisterihaun perusteella kääntää, asettaa seurantaan tai kiinni ottaa. Ilman nopeita tietoteknisiä yhteyksiä tämänlainen menettely olisi mahdotonta.

Viikolla 8 monet suomalaiset iltapäivälehdet otsikoivat, että ”*valvontakameroiden kuvat saivat tuhopolttajat tunnustamaan.*” (43) Valvontakameroiden kehitys on mahdollistanut kuvaamisen kaikkina vuorokauden aikoina ja kaikissa olosuhteissa, niiden kuvien tarkkuus on kasvanut ja koko pienentynyt. Valvontakameroista on tullut merkittävä apu rikosten selvittämiseen. Kamerate näyttävät tarkkaan kuka teki, mitä teki ja milloin teki. Tieliikenteessä kamerat valvovat kuljettajien nopeuksia. Mahdollisista rikkomuksista tulee sanktio myöhemmin postin kautta. Kun kansalaiset tietävät tämän, pelkän tyhjän kotelon sijoittaminen tien varteen hillitsee kansalaisten kaasujalkaa; valvonnan ja sanktion pelon avulla saadaan tieosuuksia turvallisemmaksi.

Kouluammunnat aiheuttivat tiukennuksia aselakiin, mikä puolestaan käynnisti erilaisia toimenpiteitä viranomaisilta. Uudet menetelmät ovat myös muuttaneet poliisiviranomaisten työn luonnetta. Poliisi aloitti tarkastuksen, jossa kaikkien aselupahaltijoiden nimet syötetään useisiin eri rekistereihin ja tarkistetaan, löytyykö heiltä väkivalta- tai muita rikoksia, jotka voisivat olla esteenä aseiden hallussapitoon. Ensimmäisessä vaiheessa poliisi tarkasti 4000 henkilön tiedot ja näistä 10 aseiden hallussapitolupa mitätöitiin. Toisessa vaiheessa Keskusrikospoliisi suorittaa saman jopa 650 000 aseiden haltijalle, eikä työ kestä kuin joitain viikkoja. Pelkkä rekisterissä tapahtuva henkilötietojen sähköinen käsittely voi vaikuttaa kansalaiseen siten, että hän menettää valtiolle omaisuuttaan. Toiminnan tarkoituksena on estää mahdollisia väkivalta-rikoksia joissa tekijät käyttäisivät asetta. (42)

Poliisiviranomaiset haluavat pääsyn uusiin tietokantoihin, jotta heidän kykynsä nähdä kansalaisen läpi kasvaisi. Sisäministeri Holmlund kertoo Nelosen uutisille antamassaan haastattelussa: Uusien biopassien tunnistetietoja voidaan tulevaisuudessa mahdollisesti käyttää suuronnettomuuksissa uhrien tunnistamiseen tai törkeiden rikosten selvittämiseen. Mikäli näin tapahtuu, kasvaa poliisin käytössä olevien sormenjälkien määrä räjähdysmäisesti. (29)

Vallitseva turvallisuuden ilmapiiri määrittää sen, ovatko kansalaiset ja vallanpitäjät valmiita lisäämään poliisiviranomaisten valtaoikeuksia. Vaikka tutkielman pääpaino on Suomessa, niin seuraava esimerkki on Yhdysvalloista. Yhdysvaltojen joutuminen terroritekojen kohteeksi vuonna 2001 sai aikaan ilmapiirin, jossa kansalaiset olivat valmiita luopumaan joistain oikeuksistaan vastaavien tilanteiden välttämiseksi. Patriot act -lakiesitys meni läpi ilman suuria vastusteluja, mikä antoi viranomaisille ennennäkemättömät valtaoikeudet. Yhdysvalloista alettiin tehdä kansalaisille turvallisempaa, ihmisoikeuksien kustannuksella.

Suomessa ei ole ollut yhtä suurta ja merkittävää tapahtumaa, mutta muutamalla tapahtumalla on ollut selviä seurauksia. Myyrmannin pommi- ja Jokelan sekä Kauhajoen ampumatapaukset saivat aikaan ilmapiirin, jossa syyllisiä etsittiin valtion johdosta ja viranomaisista. Seurauksena tästä viranomaiset pyytävät ja saavat lisää valtaoikeuksia sekä taloudellisia resursseja asioiden ennaltaehkäisemiseksi. Koulusurmat saivat aikaan yli sata esitystä ja muutosta, jotka vaikuttavat kansalaisten elämään; koulujen nollatoleranssista aselain kiristymiseen ja koulu-
laisten turvallisuuskorttiin. Poliisi suorittaa nykyisin täysipäiväistä valvontaa internetissä ja toimintaa sijoitetaan yhä enemmän resursseja.

4.5 Uhat viranomaisille

Käytännössä uudet valvontamenetelmät eivät aiheuta viranomaisille suoranaista uhkaa, vaan uhat kohdistuvat enemmänkin tietojen säilyvyyteen ja niiden oikeudellisuuteen. Olisi viranomaisten kannalta todella haitallista, mikäli heidän hallussa olevat tiedot vuotaisivat väärin käsiin. Maailmalta tästä löytyy useita epämiellyttäviä esimerkkejä; Englannissa varastettiin tuhansien ihmisten henkilötiedot ja Naton salaisuuksia löytyi muistitikulta. Järjestelmät ovat melko luotettavia tänä päivänä, mutta erehtyminen tietojen käsittelyssä on inhimillistä.

Yksi mahdollinen uhka, jonka uudet ja tehokkaat valvontamenetelmät voivat tuoda mukanaan, on mahdollinen rikollisuuden siirtyminen. Kaupunki, jossa jokainen liikkeesi tallennetaan kameroin, ei ole rikollisille edullinen toimintaympäristö. Tämä johtaa rikollisten siirtymiseen sinne, missä valvonta on heikompaa. Ongelmaksi muodostuu se, että alueet joissa valvonta on tehokasta, sijaitsevat yleensä kaupunkien ja asutuskeskusten keskusta alueella, missä myös viranomaisten resurssien painopiste sijaitsee. Rikollisuuden siirtyessä pois valvotulta alueelta, se siirtyy samalla pois alueelta, jolla poliisin toimintakyky on parhaimmillaan. Aihetta ei kuitenkaan ole tutkittu riittävästi, jotta kyseinen syy- ja seuraussuhde voitaisiin kiistattomasti todistaa.

Suurin vaara viranomaisille on kansalaisten luottamuksen menetys, viranomaisten omista virheistä johtuen. Suomesta löytyy esimerkkejä, joissa viranomaiset ovat käyttäneet rekisterien tietoja omiin tarkoituksiinsa; suoritetaan henkilöhakuja tyttö- ja poikaystäväistä tai tarkistetaan auton myyjän tiedot ennakolta. Vastaavat ongelmat pyritään poistamaan ohjeistuksella ja koulutuksella, mutta tehokkaan valvonnan puuttuessa niiltä ei voida välttyä.

4.6 Yhteenveto

Uudet valvontamenetelmät tunkeutuvat yksityisyyteemme ja olemme alati valvonnan alaisia. Rekistereihin kerätyt tiedot luovat melko täydellisen läpileikkauksen kansalaisen mieltymyksistä, terveydentilasta, koulutuksesta ja omaisuudesta. Onko tästä kuitenkaan suurta uhkaa ja jos, niin missä muodossa? Voimme kiistatta todeta, että yksityisyytemme on menetetty ja voimme hyvin rajoitetusti vaikuttaa siihen, kuinka paljon tietoa luovutamme.

Viranomaisilla on luonnollisesti parhaat edellytykset kerätä ja tallettaa tietoja kansalaisista. Suomessa on kuitenkin lähes korruptiovapaa maa, jossa viranomaiset ovat ammatilaisia ja koulutettuja. Suurin uhka kansalaiselle tuskin muodostuu viranomaisten suorittamasta kontrollista, koska se on valvottua ja ammattimaista. Suuremmaksi uhaksi muodostunevat yksityiset turvallisuuspalvelut ja yritykset jotka käsittelevät arkaluonteisia tietoja ilman viranomaisilta vaadittua koulutusta. Inhimilliset erehdykset, kuten tietojen huolimaton hävittäminen ja tahalliset väärinkäytökset, ovat todennäköisempiä niiden keskuudessa, jotka eivät suorita tehtäviään virkavelvollisina.

Yhtenä uhkana on kansalaisten oma tietämättömyys siitä, kuinka helppoa valvominen ja tietojen kerääminen ylipäättään on. Nykyaikana tulisi olla entistä tarkempi siitä, kuinka käsittelee omaa sähköistä identiteettiään. Internetsivustoille ei kannata kertoa kaikkea itsestään, sillä todellisuudessa kukaan ei pysty valvomaan näiden tietojen turvallisuutta.

Kun tekniikka kehittyy, niin sen käyttö myös rikollisuuden apuvälineenä paranee. On mahdollista tehdä hyvinkin vakavia rikoksia vain tietokoneen, internetin ja muutaman kriittisen tiedon avulla. Rikollisen ei tarvitse edes poistua kotoaan viedäkseen rahasi tai varastaakseen identiteettisi. Ikävä kyllä omalla tietämättömyydellään ja huolimattomuudellaan voi tehdä tämän jopa helpoksi.

Kehitys luo viranomaisille mahdollisuuden ratkaista rikoksia entistä tehokkaammin ja nopeammin. Tietäntyyppisten rikosten tekeminen vaikeutuu ja niiden kannattavuus laskee. Esimerkiksi väärennökset, jotka voisivat läpäistä nykyiset standardit ja tekniset laitteet, ovat äärimmäisen kalliita valmistaa.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kontrolli ja valvonta ovat käsitteitä, jotka tulisi määritellä tarkasti. Tässä tutkielmassa määrittely pohjautuu käytössä olevaan materiaaliin ja siinä on havaittavissa valittu näkökulma.

Kontrolli on voiman ja vallan käyttöä. Se on valvontaa ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista. Eri kontrollimenetelmillä varmistutaan siitä, että kansalaiset elävät yhteiskunnan asettamien sääntöjen ja asetusten mukaan. Kontrolli on valtaa, joka valtiolla on kansalaisiin. Se voi olla huomaamaton tai tukahduttavaa pakkovaltaa.

Valvonta on tarkkailua, valtaa, tiedonkeruuta ja sen järjestelmällistä rekisteröintiä. Valvonnalla pyritään aina tiettyihin päämääriin, jotka jokainen valvoja määrittää erikseen. Poliisiviranomaisille valvonta tuo kyvyn ennaltaehkäistä, valvoa ja rangaista laittomasta toiminnasta. Kauppiaalle se on mahdollisuus tutustua asiakkaaseensa ja hänen mieltymyksiinsä. Kauppiaan kannalta valvonta on taloudellisesti hyödyllistä. Yksityiselle kansalaiselle valvonta voi olla oman lapsen turvallisuuden lisäämistä seuraamalla lapsen liikkeitä tai se voi olla kansalaisen halua suojella omaisuuttaan ja perhettään.

Valvontaa on kaikkialla ja sillä on useat eri kasvot, käyttäjästään riippuen. Se on osa sitä yhteiskuntaa, jossa elämme ja meidän on siihen sopeuduttava. Valvonta on jotain näkyvää ja samalla jotain näkymätöntä, sitä tapahtuu koko ajan. Se on tietojen keruuta, jolla pyritään vaikuttamaan sen kohteiksi joutuviin ja luomaan turvallisuutta. Se on vaikeasti määriteltävissä ja sen mittaaminen on vielä vaikeampaa. Se on osa nyky-yhteiskuntaa ja samalla osa historiaa. Valvonnan avulla ihmisen sähköisestä identiteetistä tulee entistä tärkeämpi. Sen avulla voidaan lokeroida ihmiset erilaisissa rooleissa; kuluttajana, työntekijänä, opiskelijana tai kansalaisena.

Valvonta ei ole enää yksinomaan viranomaisten ja valtion edustajien oikeus ja velvollisuus, vaan siitä on suuremmissa määrin tulossa myös yksityisen ja kaupallisen sektorin toimintaa.

Valvonnan ja yksilönvapauden edut ovat joskus ristiriidassa. Ihmiset haluavat vapautta ja yksityisyyden kunnioittamista, mutta samalla varmasti myös turvallisuutta. Viranomaisten tehtävänä ei ole rajojen ja määräysten luominen, vaan niiden noudattaminen.

Kun viranomaistoiminta on määräysten mukaista, niin normaalin lainkuuliaisen kansalaisen oikeuksia ei rikota ainakaan enempää, kuin yhteinen turvallisuusetu vaatii. Tavallisen kansalaisen yksityisyyteen kohdistuu korkeintaan hyvin vähäinen uhka valvontaviranomaisten taholta. Myös sosiaali- ja terveysalan tiedostot sisältävät yksityisyyden kannalta arkaluonteista tietoa, mutta niitäkin hallinnoi koulutettu ammattikunta.

Turvallisuusviranomaisia suurempi ongelma ovat yritykset ja yhteisöt, joissa valvontaa suorittavat osin kouluttamattomat henkilöt. Jo nyt tekniikan saatavuus ja halpuus on sillä tasolla, että myös yksityishenkilöt voivat halutessaan helposti suorittaa salakatselua ja jopa salakuuntelua. Internetissä hakkerointi täyttää myös usein tietosuojarikoksen tunnusmerkit. Tämä on laissa kriminalisoitua toimintaa, mutta tämän tyyppisten rikosten voidaan olettaa kasvavan.

Kansalaisten luottamuksen säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeä asia. Turvallisuusviranomaisten virheet valvontatietojen käsittelyssä tulee pyrkiä minimoimaan ja avoimuutta kansalaisten suuntaan mieluummin lisäämään kuin vähentämään.

Ongelmaksi saattaa määräysten moninaisuuden ja osittain vaikeatulkintaisuudenkin takia tulla myös yksittäisen virkamiehen oikeusturva. Poliisitoiminnassa on useinkin tullut tilanteita, jolloin oikeuslaitos on pitkään selvittänyt yksittäisen poliisimiehen toiminnan oikeellisuutta.

Tutkielman aihe on todella ajankohtainen ja kiinnostava. Laajamittaista tutkimusta aihepiiristä ei kuitenkaan ole. Ulkomaalaisia tutkimuksia on olemassa jonkin verran, mutta Suomessa aiheeseen on syvemmin perehtynyt vain muutama yksittäinen henkilö. Tutkimuksen ja tieteellisyyden kannalta olisi parempi, mikäli alan tutkijoita olisi enemmän, etteivät yksittäisten henkilöiden mielipiteet saisi liian suurta painoarvoa. Ongelmana on myös tietojen ajantasaisuus.

Aihe on hyvin haastava ja laaja kandidaatin tutkielmaksi, sillä pelkkä aiheeseen perehtyminen vie useita viikkoja, vaikka lähdeaineistoa ei kuitenkaan ole paljon. Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivien käsiteanalyysi soveltuu tähän tutkimukseen hyvin, sillä sen avulla kyetään käsittelemään aihetta objektiivisesti.

Tutkimusta voidaan pitää luotettavana, sillä siinä käytetty lähdeaineisto on peräisin alan asiantuntijoilta, viranomaisilta ja Suomen laista. Ainoa ongelma on tietojen ajantasaisuus. Teokset on kirjoitettu pääsääntöisesti ennen 2000- lukua, eikä niissä huomioida kaikkia tällä hetkellä vaikuttavia tekijöitä.

Lisätutkimusta vaatisi lainoikeudellisuus ja se, ovatko nykyiset menetelmät ristiriidassa oikeusturvan kanssa. Valvonnan tehostumisen ja tiukemman kontrollin vaikutukset yhteiskuntaan on aihealue, joka kaipaakin lisätutkimusta.

VIITTEET

1. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.10
2. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.21
3. Perusoikeudet Suomessa Liisa Nieminen
4. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.152
5. Inhimillinen Turvallisuus Timo Korander s.177
6. Inhimillinen Turvallisuus Timo Korander s.177
7. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.24
8. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.24
9. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.24
10. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.42
11. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.25
12. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.19
13. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.20
14. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.132
15. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.132
16. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.133
17. Poliisi ja turvayhteiskunta Sirpa Virta s.133
18. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s. 26
19. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s. 28
20. Foucault tarkkailla ja rangaista s 241
21. Foucault tarkkailla ja rangaista s 241
22. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.20
23. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.94
24. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.94
25. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.93
26. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.95
27. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.96
28. [www. iltalehti.fi/uutiset/200904079372998_uu.shtml](http://www.iltalehti.fi/uutiset/200904079372998_uu.shtml). 7.4.2009
29. www.nelonen.fi/videot/uutisvideot. Ministeriö haluaa rekisteriin koko kansan sormenjäljet
30. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.39
31. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.165
32. [www. uta.fi/laitokset/historia/sivut/kurssit/rungot](http://www.uta.fi/laitokset/historia/sivut/kurssit/rungot). Luento: ”Suomalainen kontrollipoliitikka autonomian ajan alusta nykyaikaan”
33. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.126

34. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.127
35. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.128
36. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.148
37. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s. 65
38. [http://www.jarkkotontti.net/blog/tieteilya-ja-filosofiaa/tieto-valta-ja-kontrollipolitiikka-michel-foucault % E2 % 80 % 99n-ajatusten-tarkastelua-rikostutkimus-1998/15.4.2009](http://www.jarkkotontti.net/blog/tieteilya-ja-filosofiaa/tieto-valta-ja-kontrollipolitiikka-michel-foucault-%E2%80%99n-ajatusten-tarkastelua-rikostutkimus-1998/15.4.2009)
39. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
40. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
41. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
42. Kainuun Sanomat. 4.3.2009
43. [www. iltalehti.fi/uutiset/200902169097689_uu.shtml](http://www.iltalehti.fi/uutiset/200902169097689_uu.shtml). 19.4.2009
44. [http:// pjarvinen.blogspot.com/2008/07/poliisiylijohtaja-haluaa-kaikkien.html](http://pjarvinen.blogspot.com/2008/07/poliisiylijohtaja-haluaa-kaikkien.html).
45. <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/49806-%E2%80%9Dlex-nokia-jaihin%E2%80%9D-%E2%80%93krpn-kritiikki-saikaytti>
46. Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Rauno Korhonen s.15
47. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.39
48. Valvonta tietoyhteiskunnassa Risto Heinonen ja Ilari Hannula s.143
49. www.uusisuomi.fi/kotimaa/052136-lex-nokia-sinetoidaan.

LÄHTEET

Kirjallisuus lähteet:

Michel Foucault: Tarkkailla ja rangaista. Suomentanut Eevi Nivanka Otava Keuruu 1980
 Risto Heinonen Ilari Hannula: Valvonta Tietoyhteiskunnassa Edita Helsinki 1999
 Rauno Korhonen: Poliisin valvontakeinot ja yksityisyyden suoja Edita Helsinki 2005
 Pauli Niemelä, Anja Riitta Lahikainen: Inhimillinen turvallisuus. (Vastapaino Tampere 2000)
 Sirpa Virta: Poliisi ja turvayhteiskunta Edita Helsinki 1998

Sähköiset lähteet:

- <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
- <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/49806-%E2%80%9Dlex-nokia-jaihin%E2%80%9D-%E2%80%93krpn-kritiikki-saikaytti>
- <http://pjarvinen.blogspot.com/2008/07/poliisiylijohtaja-haluaa-kaikkien.html>.
- <http://www.jarkkotontti.net/blog/tieteilya-ja-filosofiaa/tieto-valta-ja-kontrollipolitiikka-michel-foucault%E2%80%99n-ajatusten-tarkastelua-rikostutkimus-1998/15.4.2009>
- www.uta.fi/laitokset/historia/sivut/kurssit/rungot. Luento: ”Suomalainen kontrollipolitiikka autonomian ajan alusta nykyaikaan”
- www.iltalehti.fi/uutiset/200902169097689_uu.shtml. 19.4.2009
- www.nelonen.fi/videot/uutisvideot. Ministeriö haluaa rekisteriin koko kansan sormenjäljet
- www.uusisuomi.fi/kotimaa/052136-lex-nokia-sinetoidaan.

Muut lähteet:

Kainuun Sanomat. 4.3.2009

LIITTEET

Liite 1 Kansalaisesta ylläpidettäviä rekistereitä ja tietojärjestelmiä.

Kansalaisesta ylläpidettäviä rekistereitä ja tietojärjestelmiä.

Poliisin käytössä olevat tietojärjestelmät:

- 1) Poliisiasian tietojärjestelmä ja sen osa rekisterit
 - Rikosilmoitushakemisto
 - Tutkinta- ja virka-apu järjestelmä ja sen arkistohakemisto
 - etsintäkuulutusrekisteri
 - tunnistettavien rekisteri
 - omaisuusrekisteri
 - pidätettyjenrekisteri
 - tuntomerkkirekisteri
 - tekotaparekisteri
 - etsittävien moottoriajoneuvojen rekisteri
 - sanomanvälitysrekisteri
- 2) Hallintoasian rekisteri ja sen osarekisterit
 - aseluparekisteri
 - henkilökorttirekisteri
 - passirekisteri
 - tarkastuskorttirekisteri
 - ulkomaalaisten tunnistamisrekisteri
 - vartijarekisteri
 - järjestyksenvalvojarahkisteri
- 3) Epäiltyjen tietojärjestelmän rekisterit
 - Epäiltyjen rekisteri
 - Europol-tallennusrekisteri
- 4) Suojelupoliisin toiminnallinen tietojärjestelmä
- 5) Schengenin tietojärjestelmän keskustietokanta.
- 6) Kansallinen Schengen- tietojärjestelmä

- Schengen- kysely rekisteri
- schengen- tallenusrekisteri

Poliisilla on oikeus saada tietoja teknisellä käyttöyhteydellä tai konekielisesti seuraavista tietojärjestelmistä:

- 7) oikeushallinnon tietojärjestelmät
- 8) Ulkoasianhallinnon tietojärjestelmät
- 9) Ulkomaalaisviraston tietojärjestelmät
- 10) lääninhallitusten tietojärjestelmät
- 11) väestötietojärjestelmä
- 12) tieliikenteen tietojärjestelmä
- 13) puolustusvoimien tietojärjestelmä
- 14) verohallinnon tietojärjestelmä
- 15) rajavaltuutuksen tietojärjestelmät
- 16) tullin järjestelmät
- 17) Euroopan poliisiviraston (EUROPOL) tietojärjestelmä

Rikosten selvittämiseksi poliisilla on luonnollisesti oikeus saada tietoja lukuisista muistakin tietojärjestelmistä. Poliisi voi luovuttaa tietojaan myös muille kotimaisille ja ulkomaisille viranomaisille ja hallinto yksiköille. Yksittäisiä henkilöitä koskettavia tietoja poliisi voi luovuttaa esimerkiksi työnantajille. Poliisin henkilörekisterin tietoja voidaan lisäksi käyttää annettaessa lausuntoa tiettyä valtion virkoja hakeneen tai niihin nimitetyn henkilön luotettavuudesta, tehtävään johon liittyy valtion salaisuuksia, merkittäviä yritysten salaisuuksia, huomattavia yksityisiä tai julkisia intressejä vaarantavia tietoja tai pääsy tällaisiin kohteisiin.

Kansaneläkelaitoksen tiedot

Tässä esiteltävä luettelo Kelan rekistereistä ja niiden tiedoista ei pyri olemaan täysin totuudenmukainen, ajantasainen tai kattava, mutta edustava se on kuvaamaan sitä laajuutta ja yksityiskohtaisuutta jolla yksirekisterin pitäjä, Kela, kontrolloi kansalaisia.

Vakuutetun yleistiedot

1) Yleistietokanta (tietoja käytetään kaikissa muissa sovelluksissa)

Henkilötiedot

- Henkilötunnus
- sukupuoli
- syntymäaika
- suku ja etunimet
- tyttönimi
- entiset sukunimet, muutosajat
- entiset etunimet muutosajat
- entinen henkilötunnus
- vakuutetun lisätieto
- siviilisääty, viimeinen muutospäivä
- kuolinaika, saantitapa
- syntymäkotikunta
- kansalaisuus
- asioimiskieli
- poissaolon laatu, alkamispäivä

Asuinpaikka tiedot

- Osoite
- postinumero
- kiinteistötunnus, kuntaan muuttopäivä
- asuinrakennuksen ja osoitteen numero
- asuntoon muuttopäivä
- väestörekisterin pitäjä
- henkilökirjoituskunta, myös edellinen
- vakuutuspiiri tai työpaikka kassa
- Kelan asuinkunta, muuttopäivä
- ulkomailta muuttopäivä
- muuttotiedot ulkomailta

Perhesuhdetiedot

- puolisetiedot
- avioliiton solmimispäivä, järjestysnumero
- lapset, ottolapset, suhde lapseen
- vanhemmat, ottovanhemmat, suhteet vanhempiin

- holhooja, holhouspäivämäärät, holhouksenlaatu
- ottovanhemmat suhteen päivämäärät
- edunjäittäjä
- edunsaajan suhde edunpitäjään
- huostaanottotunnus
- edelliset suhteet lapseen, ottovanhempiin
- edelliset suhteet äitiin isään
- **Työtulotiedot**
- työtulot kolmessa viimeisessä verotuksessa
- **omaisuustiedot**
- velat
- varat
- verotettavat tulot
- **Verotustiedot**
- verovuosi
- verokunta
- ennakon pidätystapa
- pidätyksen perusprosentti
- verovuoden rajatulo
- lisäprosentti
- edellisen vuoden pidätysprosentti, rajatulo ja lisäprosentti
- arvioverotunnus, myös edellisen vuoden
- tulo ja vähennys erittelyt
- **Etuuksien viitetiedot**
- tieto korvausten tarkkailusta
- sv-lain mukainen vakuutettu
- tieto työttömyystuvasta
- tieto kuntoutuksesta
- tieto äitiys-, isyys- tai vanhempainrahasta
- tieto sv- päivärahasta
- tieto koulutusetuudesta
- tieto etuuksien takaisin perinnästä
- tieto matkojen vuosiomavastuun täyttymisestä
- tieto lapsilisästä
- tieto yleisestä asumistuesta
- tieto lapsen kotihoidontuesta

- tieto erityishoitorahasta
- Kela- kortin hakemispäivä
- sairaustietomerkinnät Kela- kortissa
- tieto kuntoutusrahasta
- tieto erityiskorvausoikeudesta

Näiden Lisäksi on vielä seuraavia rekistereitä:

- Eläkehakemistotietokanta
- Työeläke, tapaturma ja sotilasvammattiedot
- Eläkevakuutuksen rekisterit
- Sairausvakuutuksen rekisterit
- Kuntoutuksen rekisterit
- Työttömyysturvan rekisterit
- Koulutusetuuksien rekisterit
- Lapsilisän rekisterit
- Opintotuen rekisterit
- Muut vakuutettukohtaiset rekisterit

Kaikki nämä rekisterit sisältävät yksityiskohtaisia tietoja rekisteröidyistä.

Suomi on yksi harvoista maista joissa väestölaskenta suoritetaan suoraan rekisterien pohjalta. Nykyisen väestölaskennan tiedot sisältävä rekisteri on tilastorekisteri, jonka tietoja ei kansalainen enää pääse tarkastamaan. Väestölaskennan tiedot kerätään yhdistelemällä eri hallinnonalojen ja tilastokeskuksen ylläpitämien rekisterien tietoja.

Kaikki yllä olevat tiedot on peräisin Risto Heinosen ja Ilari Hannulan kirjasta: Valvonta tietoyhteiskunnassa. Liitteet 3 ja 6